Pylimas iš akmenų yra 30-41 m į vakarus-šiaurės vakarus nuo pilkapio Nr. 2, eina iš pietų į šiaurę, pastebimas ilgis - apie 100 m, plotis 2-3 m, aukštis - iki 0,5 m. Pradėta tirti jo pietinė dalis - 5x10 m dydžio plotais. Ištirta 40 m ilgio pylimo dalis, po akmenimis aptikta nejudinta žemė. Jo paskirtis lieka neaiški.

Kapų chronologija. Kapų radiniai: ietigaliai, peilis puodas ir pentiniai - daiktai, kurie dar neturi tvirtai nustatytos tikslios chronologijos. Ji dar sąlygiškai plati. Juodam gludintu paviršiumi puodeliui analogų Lietuvos archeologijos medžiagoje nėra. Pagal V. Kazakevičiaus atliktus tipologinius tyrimus, ietigaliai su užbarzdomis (VII įmovinių ietigalių tipas) yra gana įvairūs ir nevienalaikiai. Rytų ir Centrinėje Europoje jie naudoti iki III-IV m.e.a., o Lietuvoje jie datuojami IV-VII a. Įmovinis ietigalis rombo formos plunksna iš pilkapio Nr. 3 priskirtinas I tipo 2 potipiui, kuris Lietuvoje datuojamas IV a. pabaiga - V-VI a. Geležiniai pentinai su buoželėmis lankelio galuose datuojami senojo geležies amžiaus C periodo pabaiga (220 m.e.m. - D periodo pirmąja puse (350-400 m. e.m.). Taigi susumavę duomenis apie įkapių chronologiją, kapus galime priskirti tik senojo geležies amžiaus antrajai pusei, t.y. III-IV m.e.a. Tokiam datavimui neprieštarauja ir laidosena - Užnemunėje iki IV a. antrosios pusės mirusieji dažniausiai laidoti nedeginti.

Povilas Tebelškis

BERČIŪNŲ PILKAPIAI

Berčiūnų pilkapiai (AR-723) yra Panevėžio rajono ir apylinkės Berčiūnų kaime, dešiniajame Nevėžio krante esančiame pušyne ir iš dalies pievoje, kartais dar vadinami gretimų Maletiškio, Nausodės,

Navaršonių kaimų pilkapiais. Tai vienas labiausiai žinomų šiaurės Lietuvos pilkapynų. Berčiūnų (Maletiškės) pilkapiai minimi F. Pokrovskio (1899 m.) ir P. Tarasenkos (1928 m.) darbuose. Nemažai apie juos rašyta periodinėje spaudoje, enciklopedijose, archeologinėje literatūroje. XIX a. pilkapiais domėjosi Dubois de Montpereux, 1909 m. juos tyrė I. Abramovas. 1948 ir 1968 m. pilkapius žvalgė MA Istorijos institutas, 1975 ir 1982 m. MMT. Keletas radinių iš šių pilkapių saugoma Kauno istorijos muziejuje, iki karo Panevėžio kraštotyros muziejuje buvo antkaklė kūginiais galais ir smeigtukas profiliuota galvute.

1989 m. Berčiūnų pilkapius kasinėjo MMT, PRPI sudarė tikslesnį šio paminklo planą. Patikslintas ir pilkapių skaičius. Ankstesnėje literatūroje minima čia esant apie 40 pilkapių, o 1989 m. nustatyta, kad yra išlikę 69 pilkapiai arba jų dalys ir dar keletas spėjamų pilkapių.

Dalis pilkapių smarkiai apardyta: iškastos duobės, apkasai, dalis akmenų iš vainikų nurinkti pokario metais statyboms, kai kurių pilkapių išlikę tik nežymūs fragmentai. Ypač smarkiai apardyti pilkapiai Nr. 5, 6, 26, 27, 36, 51, 64, 67. Pilkapyno teritorijoje yra trys sodybos, kurių daržuose ir kiemuose taip pat yra pilkapių likučių.

1989 m. ištirtos 4 pilkapių (Nr. 53, 55, 56, 71), esančių paminklo pietrytinėje dalyje, liekanos.

Pilkapio Nr. 53 buvo išlikęs tik 3 m pločio ir 0,6 m aukščio šiaurinis kraštas prie medinio sandėliuko. Ištyrus 10x10 m plotą, rastas akmenų vainiko fragmentas, išlikęs pilkapio šiaures rytuose ir šiaurės vakaruose. Jis sukrautas iš gana stambių akmenų (55x55, 40x30, 53x32, 47x30 cm), sudėtų viena eile. Vainiko skersmuo sieké apie 8 m. Ties spėjamu pilkapio centru pjūvyje matyti perkasimas. Keli rasti kauliukų fragmentai rodo čia buvus griautinį kapą.

Pilkapis Nr. 55 yra piliečio S. Gurklio sodybos kieme, ant jo auga 8 įvairaus storio pušys, pietva-

karinėje dalyje įrengtas nedidelis rūsys. Pilkapis smarkiai apardytas, kiek geriau jo sampilas matomas šiaurinėje ir iš dalies rytinėje pusėje. Pilkapio pietryčiuose yra 0,2 m gylio įdubimas. Ištirtas 9x8 m plotas. Sampilą sudaro šviesi žemė su smėliu. Natūralus gruntas (smėlis) - 0,65-0,8 m gylyje nuo žemės paviršiaus. Pilkapio centrinėje dalyje aptikta didelė duobė, kurios dugnas - 1,9 m gylyje nuo žemės paviršiaus. Įvairiame duobės gylyje (pradedant nuo 0,9 m) rasti pavieniai žmogaus kaulai (kaukolės fragmentai, rankų, kojų kaulai, dubens kaulo fragmentas). Kvadrato F-5 1,0 m gylyje aptiktas žalvarinės įvijos gabaliukas. Atlikus osteologinius tyrimus (VU Medicinos fakulteto vyr. dėstytojas R. Jankauskas), nustatyta, kad kaulai priklauso 25-30 m. vyrui (?). Akmenų vainiko neaptikta - jis greičiausiai nuardytas.

Pilkapis Nr. 56 yra tos pačios sodybos kieme, į šiaurės vakarus nuo pilkapio Nr. 55. Sampilo viršus nulygintas - ant jo ilgą laiką stovėjo medinis tvartelis. Šiuo metu pilkapio aukštis neviršija 0,5 m, skers muo - apie 9 m. Pilkapio šiaurės vakaruose matyti kelių akmenų viršus. Ištirtas 9x9 m plotas. Nuėmus veleną, aptiktas perkastos žemės su smėliu sluoksnis. Pietvakarinėje pilkapio dalyje, po velėna, išryškėjo intensyvių degėsių su mediena, skarda, stiklu sluoksnis. Pilkapio centre atidengti du kapai.

Kapas Nr. 1 aptiktas kv. E - 6-7, 0,28 m gylyje nuo žemės paviršiaus, po vėlyva laužaviete, todėl kaulai iš dalies apdegę. Griaučiai guli ant šviesaus nejudinto smėlio, galva į pietryčius 137°. Kaukolė sulaužyta, kairė ranka sulenkta smailiu kampu ir guli krūtinės srityje, dešinės rankos kaulai neišliko. Griaučių ilgis - 0,8 m. Ties šonkauliais įstrižai griaučiams padėtas 11 cm ilgio žalvarinis smeigtukas su grandele. Kape palaidotas maždaug 3 metų vaikas.

Kapas Nr. 2 atidengtas kv. D-E-5-6, 0,1-0,22 m gylyje nuo žemės paviršiaus. Rankų kaulai ir dešinė šonkaulių pusė neišliko. Tarp dubens kaulų ir žemiau jų įkasti trys mediniai stulpeliai (tvartelio lieka

nos). Griaučių kaulai apdegę, nes virš jų irgi buvo laužavietė. Mirusysis paguldytas galva į šiaurės vakarus - 321°, griaučių ilgis - 1,8 m. Kaireje jų pusėje gulėjo lankinė žieduotoji segė. Palaidotas 45-50 m. vyras.

Pilkapis buvęs apdėtas akmenų vainiku. Jo liekanos rastos pilkapio šiaurės vakaruose. Akmenys dėti viena eile, jų dydis 54x43, 58x40, 50x43, 52x45, 45x40, 35x24 cm.

Pilkapis Nr. 71 buvęs pilkapyno pietrytinėje dalyje prie S. Kudoko sodybos. Jo sampilas praktiškai neišlikęs, tik pietinėje dalyje pastebimas 0,3-0,4 m pakilimas. Sodybos savininko liudijimu, 1936-1937 m. šioje vietoje buvo pastatytas tvartas, šiauriné pilkapio dalis sunaikinta. Ištirtas 9x7 m plotas. Jo pietrytinėje ir pietvakarinėje dalyse 0,1-0,15 m gylyje, rastas akmenų vainikas. Akmenys kaikur dėti dviem eilėmis viena šalia kitos ir viena ant kitos ant geltono smėlio. Vidinis akmenų vainiko skersmuo - 5 m. Pilkapio viduryje aptikta didelė 1,3-1,45 m gylio duobė, kurioje rasti pavieniai kaulai: šonkauliai, blauzdikaulis, stuburo slanksteliai, 1,0 m gylyje - žalvarinės įvijos fragmentas.

1989 m. ištyrus 5 pilkapius, rasti du apardyti griautiniai kapai (pilkapis Nr. 56) ir trys visiškai suardyti tokie kapai (pilkapiai Nr. 53, 55, 71). Pagal radinius pilkapio Nr. 56 kapai datuojami IV m.e.a. Trijuose pilkapiuose išliko ir akmenų vainikų fragmentai.